

Project taalkundige beschouwing: integratie van vaardigheden en taalkundige vakinhoud in de lessen Nederlands

Renate van Keulen (Van Maerlantlyceum, Radboud Docenten Academie) & Kristel Doreleijers (KNAW Meertens Instituut)

Mate van voorbereiding: gemiddeld

Materialen: instructievideo, stappenplan, voorbeeld van een leerlingproduct

Duur: gemiddeld 15 lessen (voorbereiding, onderzoek, beschouwing schrijven, presenteren)

Ontworpen en effectief bevonden voor: vwo 5. In havo/vwo 4 kan het project worden uitgevoerd met een beperkter onderzoek en een ander tekstgenre, bijvoorbeeld een nieuwsbericht of betoog. In deze 'Zo kan het ook' hebben we het project uitgewerkt voor vwo 5 .

Wat is de kernactiviteit van de leerlingen?

In het project 'taalkundige beschouwing' worden diverse onderdelen van het schoolvak gedurende een langere periode in combinatie aangeboden. De leerlingen werken aan taalvaardigheden en zetten deze taalvaardigheden in om inhoudelijke taalkundige kennis op te doen. Daarnaast is er ruimte voor beroepsoriëntatie van de leerling: wat doet een taalwetenschapper (of onderzoeker in het algemeen) precies, en past dat bij mij? Gedurende het project leren de leerlingen onderzoeksvaardigheden (onderzoeksvragen stellen, bronnen beoordelen en gebruiken), schrijven (argumenteren, formuleren), gespreksvaardigheden (keuzes maken door middel van [coöperatieve gesprekken](#)) en presenteren (een pitch van het onderzoeksplan en een presentatie van de onderzoeksresultaten). Daarnaast verdiepen leerlingen zich in een zelfgekozen taalkundig onderwerp en maken ze via klasgenoten kennis met andere taalkundige onderwerpen (bijvoorbeeld straattaal en jongerentaal, chattaal, taalverandering, dialecten, meertaligheid en taalverwerving).

Wat is de kernactiviteit van de docent?

Gedurende het project heeft de docent vier verschillende rollen:

- De rol van expert op het gebied van taalkunde, indien mogelijk met ondersteuning van een taalkundige/gast spreker. Op die manier wakkert de docent de 'need for cognition' aan.
- De rol van instructeur: de docent geeft uitleg bij de verschillende stappen die de leerlingen moeten nemen (onderzoeken, schrijven, een coöperatief gesprek voeren en presenteren) en modelleert deze stappen aan de hand van voorbeelden.
- De rol van coach: de docent geeft op vaste momenten en op verzoek feedback en loopt gedurende de werkuren rond om leerlingen te ondersteunen.

- De rol van beoordelaar: het project wordt uiteindelijk beoordeeld met een cijfer dat aansluit bij diverse eindtermen binnen de domeinen communicatie en taalkunde (zie ook: 'Waarom werkt dit zo?').

Hoe pak je het aan?

Het project bestaat uit drie hoofdfases: 1) onderzoek doen, 2) het schrijven van een beschouwende tekst op basis van de resultaten uit het onderzoek, en 3) het presenteren van de bevindingen. De leerlingen werken in duo's en volgen een stappenplan waarin ze hun activiteiten documenteren. De leerlingen leveren het stappenplan op vaste momenten of op verzoek in, zodat de docent het proces kan monitoren. Bij de verschillende stappen geeft de docent instructie middels een PowerPoint. Gedurende het project wordt regelmatig [de techniek van het coöperatief gesprek](#) ingezet om gezamenlijk tot consensus te komen over de inhoud. Bij het coöperatief gesprek leren leerlingen om overwegingen en ideeën van zichzelf en van de ander te overdenken en te bevragen. De leerlingen beluisteren op een onderzoekende manier elkaars opvattingen en perspectieven en komen zo tot ideeën en inzichten.

Het project in stappen:

Stap 1: introductie (één les)	Het project wordt geïntroduceerd met een filmpje waarin een taalwetenschapper vertelt over taalkunde en de mogelijkheden van taalkundig onderzoek. In het filmpje komen ook leerlingen aan het woord die vertellen over hun onderzoek. Na afloop brainstormen de leerlingen in duo's over taal met behulp van een coöperatief gesprek naar aanleiding van de vraag 'Wat maakt taal interessant?'. Op die manier bepalen ze waar hun gezamenlijke interesse ligt. De docent geeft uitleg over het voeren van een coöperatief gesprek.
Stap 2: onderzoeksvoorstel (twee lessen)	De leerlingen krijgen uitleg over de voorwaarden van een goed onderwerp en het kiezen ervan. Ook krijgen ze theorie over het opstellen van een goede onderzoeksvraag die zich leent voor het schrijven van een beschouwing. Vervolgens stellen ze een onderzoeksvoorstel op aan de hand van een aantal vragen. De leerlingen maken bij het schrijven van hun voorstel gebruik van de websites www.profielwerkstuktaalkunde.nl en www.taalonderzoekjezo.nl .
Stap 3: pitch (twee lessen)	De leerlingen bereiden op basis van hun voorstel een pitch voor van twee minuten. De docent geeft feedback en bepaalt of de leerlingen een 'go' krijgen voor hun onderzoek. Bij een 'no go' krijgt de leerling concrete aanwijzingen (en begeleiding) om het voorstel

Stap 4: desk research (drie lessen)	<p>te verbeteren. Bij de pitchpresentaties wordt indien mogelijk een taalkundige uitgenodigd die de leerlingen feedback geeft.</p> <p>De leerlingen krijgen theorie over het uitvoeren van <i>desk research</i> en werken vervolgens aan de hand van een stappenplan gestructureerd aan hun onderzoek. Ze formuleren zoektermen, zoeken bronnen en beoordelen ze op relevantie en betrouwbaarheid, waarna ze bij iedere gekozen bron een kort verslag schrijven. Na afloop van deze onderzoeksfase leveren de leerlingen hun stappenplan in voor een tussentijdse beoordeling. De docent geeft aan of de gekozen bronnen voldoen en geeft feedback op de verantwoording. Het onderzoek is deels ook een huiswerkopdracht.</p>
Stap 5: opbouw van de tekst bepalen (één les)	<p>De leerlingen bepalen op basis van hun bronnenonderzoek de lijn die ze in hun tekst gaan volgen. Dit doen ze door middel van een coöperatief gesprek met de startvraag ‘Wat heeft ons onderzoek opgeleverd?’. Na afloop van het gesprek bepalen de leerlingen wat de hoofdlijn van hun tekst wordt en welke deelonderwerpen daarbij passen.</p>
Stap 6: het schrijfproces (drie lessen)	<p>Op basis van hun bronnenonderzoek schrijven de leerlingen een beschouwing. Deze tekstsoort sluit aan bij het project, omdat leerlingen in een beschouwing hun bronnen kunnen inzetten om een kwestie te verkennen. Tijdens de leesvaardigheidslessen die idealiter in dezelfde periode plaatsvinden als het project, hebben de leerlingen geleerd wat beschouwen is. Bij het schrijven van de beschouwing gebruiken ze de geleerde genrekenmerken in hun eigen tekst. Aanvullend krijgen ze nog uitleg over het schrijven van een pakkende inleiding en het aanbrengen van een goede structuur. Het schrijven vindt grotendeels in de les plaats, maar wordt indien nodig ook thuis uitgevoerd. Het gebruik van AI is toegestaan om ideeën op te doen of feedback te vragen op een zelfgeschreven tekst. In de schrijflessen wordt gedemonstreerd hoe leerlingen AI kunnen inzetten voor deze doeleinden.</p>
Stap 7: de presentatie (drie lessen)	<p>De leerlingen leveren het definitieve stappenplan en de geschreven beschouwing in. Daarna bereiden ze hun presentatie voor, waarvan het doel is om de klas kennis te laten maken met hun onderwerp, de belangrijkste uitkomsten en het onderzoeksproces. De leerlingen die naar de presentatie luisteren, noteren wat ze het meest is opgevallen aan de inhoud en aan de vorm van de presentatie. Hun bevindingen worden klassikaal besproken. Na afloop van de presentatie stelt de docent vragen</p>

om het begrip van en inzicht in het onderzoeksonderwerp te controleren.

Met welk effect?

Het project zorgt ervoor dat leerlingen een breder beeld krijgen van de inhoud van het vak Nederlands; ze krijgen inzicht in de werking van taal en worden zich meer bewust van de rol die taal speelt in hun eigen persoonlijke en sociale omgeving. Daarnaast leren ze over onderzoek doen, het schrijven van een beschouwende tekst op basis van zelfgekozen bronnen, en krachtig en duidelijk spreken. Het onderzoek is bovendien een goede voorbereiding op het profielwerkstuk. Met name bij het schrijven van het theoretisch kader kan gerefereerd worden aan dit project.

Waarom werkt het zo?

Tijdens de drie fases van het project wordt gewerkt aan diverse nieuwe eindtermen binnen de domeinen taal en communicatie. In de onderzoeksfase houden de leerlingen bijvoorbeeld een pitch over hun onderwerp (spreekvaardigheid) en analyseren ze bronnen (leesvaardigheid). Tijdens de schrijffase zetten ze de kennis in over beschouwen die ze eerder hebben opgedaan tijdens lessen leesvaardigheid. Deze vaardigheden worden niet geïsoleerd geoefend, maar in combinatie ingezet met het oog op het eindproduct. Daarnaast maken ze kennis met het vakgebied taalkunde. Ze worden uitgedaagd tot een origineel en eigen onderwerp, en mede dankzij de coöperatieve gesprekken slaagt een groot deel van de leerlingen hier ook in. De integratie van deze (zelfgekozen) vakinhoud en diverse taalvaardigheden zorgt ervoor dat leerlingen het project ervaren als relevant en waardevol.

Meer weten?

Van Keulen, R. & Doreleijers, K. (2023). 'Daar zou ik zonder dit project niet bij stilstaan': Integratie van vaardigheden en taalkundige vakinhoud in de lessen Nederlands. *Neerlandistiek.nl*, 22 april 2023, via: <https://neerlandistiek.nl/2023/04/daar-zou-ik-zonder-dit-project-niet-bij-stilstaan/>.

Doreleijers, K. (2023). Taalvariatie in de klas: talige diversiteit benutten om taalbewustzijn te vergroten, 221-231. In J. Dera, J. Gubbels, J. van der Loo & J. van Rijt (Red.), *Vaardig met vakinhoud: Handboek Vakdidactiek Nederlands*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Auteurs

Renate van Keulen is docent vakdidactiek/lerarenopleider aan de Radboud Docenten Academie en docent Nederlands op het Van Maerlantlyceum in Eindhoven. Ze promoveerde aan Tilburg University op een ontwerponderzoek naar een digitale gamificationdidactiek waarmee leerlingen leren redeneren over (historische) literatuur en doet aan de Radboud Docenten Academie onderzoek naar literatuur- en

leesvaardigheidsdidactiek. Naast haar werk als docent en onderzoeker is Renate van Keulen coördinator van de redactie letterkunde van het Vakdidactisch handboek van WODN (Wergroep Onderzoek en Didactiek Nederlands).

Kristel Doreleijers is postdoctoraal onderzoeker bij de afdeling Linguïstiek en Taalvariatie van het Meertens Instituut (KNAW) in Amsterdam. Ze promoveerde aan Tilburg University op dialectvariatie in Noord-Brabant en houdt zich nu vooral bezig met taalvariatie (op sociale media), jongerentaal en taalkunde in het onderwijs. Ze is een van de Faces of Science van de KNAW en de oprichtster van *profielwerkstuktaalkunde.nl* en *taalonderzoekjezo.nl*. Daarnaast is Kristel coördinator van de redactie taalkunde van het Vakdidactisch handboek van WODN (Wergroep Onderzoek en Didactiek Nederlands).

Contact

Voor vragen naar aanleiding van deze ZKHO kun je contact opnemen met de auteurs:

Renate.vankeulen@ru.nl

kristel.doreleijers@meertens.knaw.nl